

บทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษ
ในการจัดการอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในประเทศไทย
The Roles and Functions of the Department of Special
Investigation in Addressing Complex Crimes in Thailand

กมลสันต์ ศรียารัตน์¹

Kamonsan sriyaranya

กระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
Ministry of Justice ChaengWatthana Rd., ThungsongHong, Laksi, Bangkok

* Corresponding author E-mail: kamonsan2535@gmail.com

วันที่รับบทความ	วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข	วันที่ตอบรับบทความ
(Received)	(Revised)	(Accepted)
25 กุมภาพันธ์ 2569	29 มีนาคม 2569	17 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดการอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในประเทศไทย โดยมุ่งวิเคราะห์กรอบอำนาจหน้าที่และกลไกทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่กำหนดให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมีหน้าที่รับผิดชอบการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้าง โดยเฉพาะบทบัญญัติมาตรา 21 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และลักษณะของคดีพิเศษที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ องค์การอาชญากรรม และอาชญากรรมข้ามชาติ

¹ ว่าที่ร้อยตรี, ข้าราชการกระทรวงยุติธรรม

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารทางกฎหมาย โดยศึกษาพัฒนาการของการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ บทบาทของหน่วยงานภายใต้โครงสร้างกระทรวงยุติธรรม ตลอดจนหลักเกณฑ์การกำหนดลักษณะของคดีพิเศษตามประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2565 และ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2566 ซึ่งกำหนดประเภทคดีและเกณฑ์การรับคดีเข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีพิเศษทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า กรมสอบสวนคดีพิเศษมีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่ทำหน้าที่จัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้าง โดยใช้กลไกทางกฎหมายและมาตรการสืบสวนที่แตกต่างจากกระบวนการสอบสวนทั่วไป ทั้งนี้ การกำหนดเกณฑ์ของคดีพิเศษตามกฎหมายและประกาศที่เกี่ยวข้องช่วยเพิ่มความชัดเจนในการคัดกรองคดีที่มีลักษณะเป็นปัญหาเชิงระบบ อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการภายใต้หลักนิติธรรม หลักความเป็นกลาง และหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การใช้อำนาจของรัฐเกิดความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของอาชญากรรมร่วมสมัย

คำสำคัญ: กรมสอบสวนคดีพิเศษ ; การจัดการอาชญากรรม ; ความซับซ้อน

Abstract

This academic article examines the roles and functions of the Department of Special Investigation (DSI) in addressing complex crimes in Thailand. The study analyzes the legal framework governing the operation of the DSI under the Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004), as amended, particularly Section 21, which establishes the criteria for criminal cases to be investigated as special cases. Such cases generally involve complex criminal activities that may significantly affect public order, national security, the economic system, or involve transnational and organized crime. This study employs doctrinal legal research based on documentary analysis. It

examines the institutional role of the DSI within the structure of the Ministry of Justice and analyzes the characteristics of offenses classified as special cases under the Notifications of the Special Case Committee (No. 8) B.E. 2565 (2022) and (No. 9) B.E. 2566 (2023). The findings indicate that the DSI plays an important role as a specialized investigative agency responsible for handling complex crimes that require particular investigative mechanisms beyond ordinary criminal investigations. The implementation of such legal mechanisms must operate under the principles of the rule of law, impartiality, and good governance in order to ensure effective law enforcement while protecting individual rights.

Keywords : Department of Special Investigation ; Crime Management ; Complex Crimes

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การขยายตัวของเศรษฐกิจดิจิทัล การเชื่อมโยงของระบบการเงินระหว่างประเทศ และการเคลื่อนย้ายทุน สินค้า และข้อมูลอย่างไร้พรมแดน ได้ส่งผลให้รูปแบบของอาชญากรรมพัฒนาไปสู่ลักษณะที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมากยิ่งขึ้น อาชญากรรมมิได้จำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังหรือความรุนแรงโดยตรง หากแต่ปรับเปลี่ยนเป็นการกระทำที่อาศัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และกลไกทางกฎหมายเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดความเสียหายในเชิงระบบ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และระดับรัฐ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (White Collar Crime) องค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) และอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Crime) จึงกลายเป็นภัยคุกคามสำคัญที่กระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงของรัฐ และความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อกระบวนการยุติธรรม (Department of Special Investigation, 2525) ลักษณะเฉพาะของอาชญากรรมดังกล่าว ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีขั้นสูง การอาศัยเครือข่ายทั้ง

ภายในและต่างประเทศ การปกปิดเส้นทางการเงิน การใช้ช่องว่างของกฎหมาย และการมีผู้ทรงอิทธิพลหรือเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้กระบวนการสอบสวนตามกลไกดั้งเดิมไม่อาจตอบสนองต่ออาชญากรรมที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Srimuangwattana et al, 2023) ภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้างเช่นนี้ รัฐจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลไกการบังคับใช้กฎหมายจากรูปแบบทั่วไปไปสู่การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางที่มีอำนาจ เครื่องมือ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อรองรับการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้าง

ประเทศไทยได้ตอบสนองต่อความท้าทายดังกล่าวด้วยการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ในฐานะหน่วยงานระดับกรมในสังกัดกระทรวงยุติธรรม การจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการและการยกระดับกลไกการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ เพื่อให้สามารถรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับการกำหนดไว้อย่างเป็นระบบในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยเฉพาะมาตรา 21 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และลักษณะของคดีอาญาที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนในฐานะ “คดีพิเศษ” คดีดังกล่าวโดยทั่วไปเป็นคดีที่มีความซับซ้อน มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย ความมั่นคงของประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจของรัฐ รวมทั้งคดีที่เกี่ยวข้องกับองค์การอาชญากรรมหรืออาชญากรรมข้ามชาติ (Special Case Investigation Act B.E. 2547, 2004) บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของรัฐในการจำแนกคดีอาญาที่มีผลกระทบเชิงระบบออกจากคดีอาญาทั่วไป เพื่อให้ได้รับการดำเนินการโดยหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่มีความเชี่ยวชาญและสามารถใช้มาตรการสืบสวนที่เหมาะสมกับลักษณะของคดี

นอกจากบทบัญญัติของกฎหมายหลักแล้ว คณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) ยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรายละเอียดของลักษณะการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษผ่านการออกประกาศตามอำนาจในมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) โดยเฉพาะประกาศ กคพ. (ฉบับ

ที่ 8) พ.ศ. 2565 และประกาศ กคพ.(ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2566 ซึ่งกำหนดเกณฑ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการรับคดีเข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีพิเศษ เช่น มูลค่าความเสียหาย จำนวนผู้เสียหาย ปริมาณของกลาง หรือผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศ (Notification of the Special Case Investigation Commission No. 8 B.E. 2565 (2022); Notification of the Special Case Investigation Commission No. 9 B.E. 2566 (2023)) เกณฑ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามของรัฐในการพัฒนากลไกทางกฎหมายเพื่อให้สามารถคัดกรองและจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในระดับโครงสร้างได้อย่างเหมาะสม

ในเชิงสถาบัน กรมสอบสวนคดีพิเศษได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการเป็นองค์กรหลักในการบังคับใช้กฎหมายกับอาชญากรรมพิเศษตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักตัวชี้วัดด้านหลักนิติธรรมขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Rule of Law Indicators) และมุ่งพัฒนาระบบการสอบสวนที่มีมาตรฐาน บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ตลอดจนการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อกระบวนการยุติธรรม (Department of Special Investigation, 2025) อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษจะมีบทบัญญัติที่กำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ไว้อย่างครอบคลุม แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลานาน ขณะที่รูปแบบของอาชญากรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี เครือข่ายระหว่างประเทศและโครงสร้างทางเศรษฐกิจทำให้เกิดคำถามในเชิงวิชาการเกี่ยวกับความเหมาะสมและประสิทธิภาพของกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่ในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในบริบทของสังคมร่วมสมัย

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดการอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในประเทศไทย โดยวิเคราะห์กรอบอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และกลไกการกำหนดลักษณะคดีพิเศษตามประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษเพื่อประเมินบทบาทของกรมสอบสวนคดีพิเศษในฐานะหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านของรัฐ ตลอดจนพิจารณาความเหมาะสมของกลไกทาง

กฎหมายที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางพัฒนากฎหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยในอนาคต

เนื้อหา

การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบอาชญากรรมตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ต่อเนื่องถึงศตวรรษที่ 21 ได้สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของกลไกการบังคับใช้กฎหมายแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในการรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และก่อให้เกิดความเสียหายในเชิงระบบในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ องค์การอาชญากรรม หรืออาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมลักษณะดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และเครือข่ายระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนตามกลไกทั่วไปไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ภายใต้บริบทดังกล่าว จึงเกิดแนวคิดในการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่มีความเชี่ยวชาญ และมีเครื่องมือในการสืบสวนสอบสวนที่เหมาะสมกับลักษณะของคดีที่มีความซับซ้อน หลายประเทศได้พัฒนากลไกการบังคับใช้กฎหมายในลักษณะดังกล่าวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของสังคม

ในระดับสากล มีการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านเพื่อรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน เช่น Federal Bureau of Investigation (FBI) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีบทบาทในการสืบสวนอาชญากรรมระดับชาติและอาชญากรรมข้ามชาติ รวมทั้ง Independent Commission Against Corruption (ICAC) ของฮ่องกง ซึ่งทำหน้าที่สืบสวนและปราบปรามการทุจริตเชิงระบบ กลไกดังกล่าวสะท้อนแนวโน้มของรัฐสมัยใหม่ในการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนเฉพาะทางที่มีอำนาจ เครื่องมือ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการกับอาชญากรรมเชิงโครงสร้าง

สำหรับประเทศไทย ได้ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารราชการและกลไกการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีการจัดตั้ง กรมสอบสวนคดีพิเศษ ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษหรือมีความซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยวิธีการสืบสวนสอบสวนและเครื่องมือทางกฎหมายที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป การจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าวจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเสริมสร้างกลไกของรัฐในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย

ความเป็นมาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นภายใต้กระบวนการปฏิรูประบบราชการ โดยก่อตั้งเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Department of Special Investigation (DSI) และมีสถานะเป็นส่วนราชการระดับกรมในสังกัดกระทรวงยุติธรรม (Department of Special Investigation, 2013) โครงสร้างองค์การของกรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนดให้บุคลากรมีสถานะเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ ซึ่งสะท้อนแนวคิดในการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่มีลักษณะเป็นองค์การฝ่ายพลเรือน มิใช่หน่วยงานตำรวจโดยตรง

ในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้ง ได้มีการโอนข้าราชการตำรวจจำนวนหนึ่งเข้ามาปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ด้านการสืบสวนสอบสวนทางอาญา ต่อมาได้มีการโอนบุคลากรจากหน่วยงานของรัฐในสาขาอื่นเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาองค์การให้มีลักษณะเป็นหน่วยงานแบบสหวิชาชีพ (multidisciplinary organization) โดยบุคลากรของกรมประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขา เช่น กฎหมาย วิศวกรรมศาสตร์ บัญชี การเงิน การธนาคาร ที่ดิน การต่างประเทศ สื่อสารมวลชน วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ความหลากหลายของบุคลาการดังกล่าวเอื้อต่อการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขา

เพื่อสนับสนุนการสืบสวนสอบสวนคดีที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับมิติทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมในหลายระดับ (Seemueangthong, 2019)

ต่อมาได้มีการตรากฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2560 เพื่อกำหนดโครงสร้างองค์การ ภารกิจ และอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นบทบาทในการป้องกันปราบปรามสืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ รวมทั้งการสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการคดีพิเศษ ตลอดจนการศึกษา วิเคราะห์ และจัดการข้อมูลเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของระบบการสอบสวนคดีพิเศษ

จากโครงสร้างและภารกิจดังกล่าว กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงมีบทบาทในฐานะหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านของรัฐที่รับผิดชอบคดีอาญาซึ่งมีความซับซ้อนหรือมีผลกระทบในวงกว้าง โดยไม่เพียงดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาศักยภาพ ระบบงาน และศักยภาพของบุคลากร เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของกลไกการบังคับใช้กฎหมายในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีลักษณะพิเศษในสังคมร่วมสมัย

อำนาจหน้าที่และภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายที่กำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในการสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษหรือมีความซับซ้อน ซึ่งการใช้อำนาจตามกฎหมายดังกล่าวอาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม ความชอบด้วยกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิของบุคคล เพื่อให้การใช้อำนาจรัฐเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017))

การจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างกลไกเฉพาะของรัฐในการรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้าง เช่น อาชญากรรมทาง

เศรษฐกิจ องค์การอาชญากรรม และอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งคดีลักษณะดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และบุคคลหลายฝ่าย ทำให้กระบวนการสอบสวนแบบทั่วไปไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงได้รับการออกแบบให้เป็นหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่มีบทบาทในการป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษ รวมทั้งพัฒนาโลกและเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อรองรับการจัดการกับอาชญากรรมรูปแบบใหม่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

ในเชิงภารกิจ กรมสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ประการแรก ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการกำหนดนโยบายและทิศทางของระบบการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศ

ประการที่สอง มีอำนาจในการป้องกัน ปราบปราม สืบสวน และสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ รวมทั้งปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดีความผิดทางอาญาที่อยู่ในอำนาจของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

ประการที่สาม มีหน้าที่ศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีพิเศษ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษ และเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะพิเศษ

ประการที่สี่ มีบทบาทในการพัฒนาระบบงานด้านการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการประเมินสมรรถนะ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรม

ประการที่ห้า มีหน้าที่ดำเนินการด้านกฎหมาย ระเบียบ และภารกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ รวมทั้งการปฏิบัติงานตามที่กฎหมาย รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

จากกรอบอำนาจหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ เป็นการออกแบบกลไกของรัฐเพื่อแยกการจัดการอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนออกจากระบบการสอบสวนทั่วไป อย่างไรก็ตาม โครงสร้างกฎหมายดังกล่าวยังคงตั้งอยู่บนฐานแนวคิดของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและองค์กรอาชญากรรมในช่วงต้นทศวรรษ 2000 ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมรูปแบบอาชญากรรมดิจิทัลที่มีลักษณะเครือข่ายข้ามพรมแดนในปัจจุบัน (Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004))

กฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

ในการศึกษานี้ มุ่งวิเคราะห์บทบัญญัติมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นบทบัญญัติสำคัญที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการจำแนกคดีความผิดทางอาญาที่ต้องดำเนินการในฐานะ “คดีพิเศษ” โดยพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัตินิยามของคำว่า “คดีพิเศษ” ไว้ในมาตรา 3 หมายถึงคดีความผิดทางอาญาที่ต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในหมวด 3 ของพระราชบัญญัตินี้ (Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004))

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 21 สามารถสรุปรูปแบบของคดีที่อาจถือเป็นคดีพิเศษได้เป็น 4 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

ประการแรก คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติหรือกฎหมายที่กำหนดเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ซึ่งต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ได้แก่ คดีที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนเป็นพิเศษ คดีที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของประเทศหรือระบบเศรษฐกิจ คดีที่มีลักษณะเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมหรือเครือข่ายข้ามชาติ คดีที่มีผู้ทรงอิทธิพลเกี่ยวข้อง หรือคดีที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูงเป็นผู้ต้องสงสัย ทั้งนี้ รายละเอียดของลักษณะการกระทำความผิดดังกล่าวกำหนดโดยคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.)

ประการที่สอง คดีความผิดทางอาญาอื่นที่มีได้อยู่ในบัญชีตามกฎหมายดังกล่าว แต่คณะกรรมการคดีพิเศษมีมติให้เป็นคดีพิเศษด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของ

จำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ซึ่งเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้สามารถกำหนดคดีที่มีความสำคัญหรือมีความซับซ้อนเป็นพิเศษให้เข้าสู่กระบวนการคดีพิเศษได้

ประการที่สาม คดีที่มีการกระทำความผิดหลายบทหรือหลายเรื่องที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยหากความผิดเรื่องหนึ่งอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษแล้ว พนักงานสอบสวนคดีพิเศษย่อมมีอำนาจสืบสวนสอบสวนความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องกันได้ และให้ถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีพิเศษด้วย เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ กรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้ดำเนินการสอบสวนคดีใดเสร็จสิ้นแล้ว ให้ถือว่าการสอบสวนนั้นเป็นการสอบสวนในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดขอบเขตของคดีพิเศษ โดยมุ่งจำแนกคดีที่มีความซับซ้อนหรือมีผลกระทบในระดับโครงสร้างออกจากคดีอาญาทั่วไป เพื่อให้ได้รับการดำเนินการโดยหน่วยงานสอบสวนเฉพาะด้านที่มีความเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นฐานกฎหมายสำคัญที่รองรับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในประเทศไทย (Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004))

ลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ

ประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2565 และ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2566 ได้กำหนดรายละเอียดของลักษณะการกระทำความผิดที่อาจถือเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยระบุประเภทของความผิดตามกฎหมายต่าง ๆ พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาคดี เช่น มูลค่าความเสียหาย จำนวนผู้เสียหาย หรือปริมาณของกลาง ทั้งนี้ แม้ว่าคดีจะเข้าข่ายตามเกณฑ์ดังกล่าว การจะถือว่าเป็นคดีพิเศษได้จำเป็นต้องมี คำสั่งของอธิบดีกรมสอบสวนคดี

พิเศษให้ดำเนินการสอบสวนเป็นคดีพิเศษ ตามที่ประกาศกำหนด (Notification of the Special Case Investigation Commission No. 8 B.E. 2565 (2022); Notification of the Special Case Investigation Commission No. 9 B.E. 2566 (2023))

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบัญชีท้ายประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2565 พบว่า ความผิดที่กำหนดให้เป็นคดีพิเศษครอบคลุมกฎหมายหลายด้าน โดยเฉพาะความผิดทาง เศรษฐกิจและการเงินของรัฐ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน ซึ่งโดยทั่วไปจะเข้าข่ายเป็นคดีพิเศษเมื่อมีผู้เสียหายจำนวนมาก เช่น ตั้งแต่สามร้อยคนขึ้นไป หรือมีมูลค่าความเสียหายตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป รวมถึงความผิดเกี่ยวกับภาษีอากร ศุลกากร หรือหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งมักถูกกำหนดให้เป็นคดีพิเศษเมื่อมี มูลค่าความเสียหายหรือวงเงินที่เกี่ยวข้องในระดับสูง เนื่องจากคดีเหล่านี้มีผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจและการคลังของประเทศ

นอกจากนี้ ยังมีความผิดในกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาและธุรกิจ เช่น ความผิดตาม กฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการผลิตหรือ จำหน่ายสินค้าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงพาณิชย์ โดยเกณฑ์การ พิจารณาเป็นคดีพิเศษมักพิจารณาจาก มูลค่าของสินค้าหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น เช่น ตั้งแต่ ห้าล้านบาทขึ้นไป หรือมีลักษณะเป็นแหล่งผลิตหรือแหล่งจำหน่ายขนาดใหญ่ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ

ความผิดบางประเภทถูกกำหนดให้เป็นคดีพิเศษโดยพิจารณาจาก ผลกระทบต่อ ระบบสังคมหรือความมั่นคงของประเทศ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศของประเทศ รวมถึงความผิด เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ซึ่งมักมีลักษณะเป็นเครือข่ายอาชญากรรมทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง

ในอีกด้านหนึ่ง ความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ ป่าไม้ ป่าสงวนแห่งชาติ และการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ก็ถูกกำหนดให้เป็นคดีพิเศษเช่นกัน โดยมักใช้เกณฑ์พิจารณาจาก ขนาดพื้นที่ที่ได้รับ

ผลกระทบ ปริมาณทรัพยากร หรือมูลค่าความเสียหาย เช่น การบุกรุกพื้นที่ของรัฐตั้งแต่หลายสิบไร่ขึ้นไป หรือความเสียหายในมูลค่าหลายสิบล้านบาท ซึ่งสะท้อนถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง

ต่อมา ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2566 ได้กำหนดฐานความผิดเพิ่มเติมเพื่อให้ระบบคดีพิเศษสามารถรองรับรูปแบบอาชญากรรมร่วมสมัย เช่น ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร ยา และเครื่องสำอาง ซึ่งมักพิจารณาจาก มูลค่าสินค้าหรือจำนวนผู้เสียหาย เช่น มูลค่าตั้งแต่ สิบล้านบาทขึ้นไป หรือมีผู้เสียหายตั้งแต่ หนึ่งร้อยคนขึ้นไป รวมถึงความผิดเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารเด็ก การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับเครือข่ายอาชญากรรมขนาดใหญ่หรือมีปริมาณของกลางในระดับสูง

จากการวิเคราะห์โครงสร้างของประกาศทั้งสองฉบับจะเห็นได้ว่าการกำหนดให้คดีใดเป็นคดีพิเศษมีได้อาศัยดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เพียงลำพัง หากแต่ใช้ เกณฑ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น มูลค่าความเสียหาย จำนวนผู้เสียหาย ปริมาณของกลาง หรือผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ เกณฑ์ดังกล่าวช่วยให้การคัดกรองคดีเข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีพิเศษมีความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม

โดยสรุป การกำหนดลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษสะท้อนถึงแนวคิดของรัฐในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้าง โดยมุ่งให้กรมสอบสวนคดีพิเศษทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสืบสวนสอบสวนคดีที่ไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยกระบวนการสอบสวนทั่วไป ทั้งในมิติของความเสียหายทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของประชาชน

โครงสร้างเกณฑ์ดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของกฎหมายในการจำแนกคดีที่มีผลกระทบเชิงระบบออกจากคดีอาญาทั่วไป โดยใช้ทั้งเกณฑ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการคัดกรองคดีให้เข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีพิเศษ อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ดังกล่าวยังคงมุ่งเน้นความเสียหายในเชิงมูลค่าเป็นสำคัญ ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมอาชญากรรมสมัยใหม่บางประเภท เช่น อาชญากรรมทางดิจิทัลหรืออาชญากรรมเครือข่ายที่มีลักษณะ

เชื่อมโยงข้ามพรมแดนและก่อให้เกิดความเสียหายในเชิงโครงสร้างต่อระบบเศรษฐกิจหรือสังคม แม้ว่าความเสียหายดังกล่าวอาจไม่สามารถประเมินเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจนก็ตาม

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีพิเศษ

1) แนวคิดอาชญากรรม

Office of Justice Affairs (2018) กล่าวว่า “อาชญากรรม” ถือเป็นปัญหาสำคัญของสังคมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการพัฒนารูปแบบที่รวดเร็วและซับซ้อนยิ่งขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความปกติสุขของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบั่นทอนความรู้สึกลดถอยและก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน ทั้งนี้ อาชญากรรมสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ อาชญากรรมพื้นฐาน และอาชญากรรมพิเศษ

1. อาชญากรรมพื้นฐาน หมายถึง อาชญากรรมที่เกิดขึ้นควบคู่มากับการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ และพบเห็นได้ทั่วไปในสังคม เป็นการกระทำที่มุ่งประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ร่างกาย หรือชีวิตของผู้อื่น เช่น การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย และการฆ่าผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ อาชญากรรมพื้นฐานยังสามารถจำแนกย่อยได้เป็นอาชญากรรมที่ไม่ใช้กำลังรุนแรง และอาชญากรรมที่ใช้กำลังรุนแรง

2. อาชญากรรมพิเศษ หมายถึง อาชญากรรมที่มีลักษณะแตกต่างจากอาชญากรรมพื้นฐาน โดยมักมีโครงสร้างการกระทำที่ซับซ้อน มีการใช้เทคโนโลยีหรือเครือข่ายองค์กรเข้ามาเกี่ยวข้อง และก่อให้เกิดความเสียหายในระดับโครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจ เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและพาณิชย์ อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ การก่อการร้าย การค้ามนุษย์ และปัญหายาเสพติด เป็นต้น อาชญากรรมลักษณะดังกล่าวมักมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ระบบเศรษฐกิจ และภาพลักษณ์ของประเทศในระดับมหภาค

ในเชิงวิเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมพิเศษสะท้อนให้เห็นว่าการกระทำ ความผิดบางประเภทมีความซับซ้อนและมีผลกระทบในวงกว้างเกินกว่าที่กลไกการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปจะสามารถรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาชญากรรมลักษณะดังกล่าวมัก

เกี่ยวข้องกับเครือข่ายบุคคลจำนวนมากการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินหรือเงินทุนจำนวนมาก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีหรือช่องว่างของกฎหมายในการกระทำความผิด ดังนั้น หลายประเทศ จึงได้พัฒนากลไกการบังคับใช้กฎหมายเฉพาะด้านเพื่อรับมือกับอาชญากรรมประเภทนี้

สำหรับประเทศไทย แนวคิดดังกล่าวสะท้อนอยู่ใน การกำหนดระบบคดีพิเศษตาม พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คดีอาญาที่มีความ ซับซ้อนหรือมีผลกระทบในระดับโครงสร้างได้รับการสืบสวนสอบสวนโดยหน่วยงานเฉพาะ ด้าน คือ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ที่มีอำนาจและเครื่องมือทางกฎหมายที่เหมาะสมกับลักษณะ ของอาชญากรรมพิเศษ ดังนั้น แนวคิดเรื่องอาชญากรรมพิเศษจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำ ความเข้าใจบทบาทของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน ในสังคมร่วมสมัย

2) ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม

Central Intellectual Property and International Trade Court (2025) อธิบายว่า การเกิดอาชญากรรมต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ผู้กระทำความผิดเหยื่อหรือเป้าหมาย และโอกาส หากองค์ประกอบทั้งสามปรากฏครบถ้วนพร้อม กัน ย่อมก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

ประการแรก ผู้กระทำความผิดหรือคนร้าย หมายถึง บุคคลที่มีแรงจูงใจหรือความต้องการ ในการก่อเหตุ และมีความตั้งใจที่จะลงมือกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อบุคคล ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์อื่นใด

ประการที่สอง เหยื่อหรือเป้าหมาย หมายถึง บุคคล สถานที่ หรือทรัพย์สินที่ ผู้กระทำความผิดเลือกเป็นวัตถุแห่งการกระทำความผิด โดยเป็นเป้าหมายที่ผู้กระทำความผิดมุ่งหมายจะ เข้ากระทำ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุแห่งความสะดวก ความอ่อนแอ หรือคุณค่าที่จูงใจ

ประการที่สาม โอกาส หมายถึง สภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำความผิด โดยเฉพาะช่วงเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งผู้กระทำความผิดมีศักยภาพและความสามารถในการ ลงมือก่ออาชญากรรมโดยมีความเสี่ยงต่ำหรือมีโอกาสหลีกเลี่ยงการถูกตรวจพบ

ทั้งนี้ ทฤษฎีสามเหลี่ยมาอาชญากรรมยังเสนอแนวคิดในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยใช้ให้เห็นว่า หากสามารถจัดหรือลดทอนองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของสามเหลี่ยมอาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นการลดแรงจูงใจของผู้กระทำผิด การเพิ่มความคุ้มกันให้แก่เหยื่อหรือเป้าหมาย หรือการจำกัดโอกาสในการกระทำความผิด ย่อมส่งผลให้อาชญากรรมไม่อาจเกิดขึ้นได้

ในเชิงวิเคราะห์ ทฤษฎีสามเหลี่ยมาอาชญากรรมสามารถนำมาอธิบายลักษณะของอาชญากรรมที่อยู่ในขอบเขตการสอบสวนของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากคดีพิเศษส่วนใหญ่เป็นอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับเครือข่ายของผู้กระทำความผิดจำนวนมาก เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ การค้ายาเสพติด อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ หรืออาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งมักเกิดขึ้นจากการผสมผสานขององค์ประกอบทั้งสาม ได้แก่ กลุ่มผู้กระทำความผิดที่มีการจัดตั้งเป็นเครือข่าย เหยื่อหรือผลประโยชน์ที่มีมูลค่าสูง เช่น ทรัพย์สินของรัฐ ระบบเศรษฐกิจ หรือข้อมูลสำคัญของประเทศ และโอกาสที่เกิดจากช่องว่างของกฎหมาย เทคโนโลยี หรือระบบการกำกับดูแล

ดังนั้น การสอบสวนคดีพิเศษจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการพิสูจน์การกระทำความผิดของบุคคลเท่านั้น หากแต่ต้องวิเคราะห์โครงสร้างของอาชญากรรมในภาพรวม ทั้งในมิติของเครือข่ายผู้กระทำความผิด ความเชื่อมโยงของผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการกระทำความผิด การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวช่วยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ สามารถกำหนดแนวทางในการสืบสวนสอบสวนที่ครอบคลุมทั้งการติดตามผู้กระทำความผิด การคุ้มครองผู้เสียหาย และการปิดช่องว่างของโอกาสในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในสังคมร่วมสมัย

3) ทฤษฎีการสอบสวนคดีอาญา

ทฤษฎีการสอบสวนคดีอาญาเป็นแนวคิดที่มุ่งนำหลักการค้นหาความจริงควบคู่กับหลักเหตุผลมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง อันจะนำไปสู่การอำนวยความยุติธรรม

ตามความเป็นจริงอย่างแท้จริง ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีการสอบสวนประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ หลักค้นหาความจริง และหลักเหตุผล

ประการแรก หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดีเพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง ไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้นจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหา ก็ตาม พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการสอบสวน เพื่อพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏ การค้นหาความจริงสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การรับฟังข้อเท็จจริงจากทุกฝ่ายอย่างรอบด้าน การตรวจสถานที่เกิดเหตุอย่างละเอียด การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ การนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ การจัดให้พยานหรือผู้เสียหายทำการชี้ตัวผู้ต้องหาโดยทันที และการใช้กระบวนการสืบสวนเพื่อป้องกันหรือคาดการณ์ก่อนการกระทำความผิดจะเกิดขึ้น

ประการที่สอง หลักเหตุผล (Principle of Rationality) หมายถึง การพิจารณาความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างมีเหตุมีผลของพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยต้องคำนึงถึงเหตุผล ความสอดคล้องต้องกัน และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ๆ ว่าเป็นพยานที่มีมูลความจริงและสามารถรับฟังได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ หลักเหตุผลต้องนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์พยานหลักฐานทุกประเภท แม้พยานหลายปากจะให้การสอดคล้องต้องกัน หากปรากฏว่าขัดต่อเหตุผลในตัวเอง ย่อมไม่อาจรับฟังได้ หลักเหตุผลสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เหตุผลธรรมดา เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ และเหตุผลทางจิตวิทยา ซึ่งล้วนเป็นฐานในการประเมินความสมเหตุสมผลของพยานหลักฐานในกระบวนการสอบสวน (Prompeng et al, 2014)

ในเชิงวิเคราะห์ ทฤษฎีการสอบสวนคดีอาญามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของ กรมสอบสวนคดีพิเศษ เนื่องจากคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานดังกล่าวมักเป็นคดีที่มีความซับซ้อนสูง มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก และมีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายอาชญากรรมทั้งในและต่างประเทศ เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ การค้ามนุษย์ อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ และอาชญากรรมข้ามชาติ การสอบสวนคดีลักษณะดังกล่าวจึง

จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการค้นหาความจริงอย่างเป็นระบบ โดยใช้ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานทางวิทยาศาสตร์ประกอบกัน

นอกจากนี้ หลักเหตุผลยังมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของพยานหลักฐานในคดีพิเศษ ซึ่งมักมีลักษณะเป็น คดีเครือข่ายหรือคดีที่มีธุรกรรมทางการเงิน และข้อมูลจำนวนมาก การประเมินความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์เชิงเหตุผลและการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ เช่น การตรวจสอบเส้นทางการเงิน การวิเคราะห์ข้อมูลดิจิทัล หรือการตรวจพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงข้อเท็จจริงและระบุตัวผู้กระทำความผิดได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

ดังนั้น ทฤษฎีการสอบสวนคดีอาญาจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยอธิบายแนวทางการปฏิบัติงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน โดยเน้นการรวบรวมและวิเคราะห์พยานหลักฐานอย่างเป็นระบบ ภายใต้หลักการค้นหาความจริงและหลักเหตุผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4) ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยยึดหลักกฎหมายเป็นแกนกลางของการดำเนินคดีอาญา การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาตามทฤษฎีนี้ต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง บริสุทธิ์ และยุติธรรม ปราศจากอคติหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบ บุคคลใดจะถูกถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้ก็ต่อเมื่อมีคำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดและกระบวนการพิจารณาคดีต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างเคร่งครัด

หัวใจสำคัญของทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม คือ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ โดยถือว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง การพิสูจน์ความผิดต้องดำเนินไปตามกระบวนการและวิธีการที่ถูกต้อง เป็นธรรม และชอบด้วยกฎหมาย บุคคลที่ยังไม่ถูกพิสูจน์ว่ามีความผิดย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ขณะที่บุคคลซึ่งกระทำความผิดก็ต้องได้รับการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้อง

ในการดำเนินคดีตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ ผู้ต้องหาจะไม่ถูกผลักดันให้ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมโดยง่าย เนื่องจากมักมีข้อจำกัดและอุปสรรคที่เกิดจากการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการของรัฐ ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมจึงให้ความสำคัญกับ หลักนิติธรรม (Rule of Law) มากกว่าการมุ่งควบคุมอาชญากรรมเพียงอย่างเดียว โดยเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายต้องคำนึงถึงความชอบด้วยกฎหมายของวิธีการแสวงหาพยานหลักฐาน หากพยานหลักฐานได้มาจากวิธีการที่มีชอบ เช่น การล่อให้กระทำความผิด การหลอกลวง หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นมาใหม่ พยานหลักฐานดังกล่าวย่อมไม่อาจนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีได้ แนวคิดนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยมีศาลเป็นองค์การหลักในการตรวจสอบและอำนวยความยุติธรรม (Prompeng et al, 2014)

ในเชิงวิเคราะห์ ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของ กรมสอบสวนคดีพิเศษ เนื่องจากคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานดังกล่าวมักเป็นคดีที่มีความซับซ้อนสูง มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก และอาจเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจพิเศษในการสืบสวนสอบสวน เช่น การรวบรวมพยานหลักฐานเชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงิน หรือการใช้เทคโนโลยีในการตรวจพิสูจน์หลักฐาน การดำเนินการดังกล่าวจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักนิติธรรมและการคุ้มครองสิทธิของบุคคล เพื่อให้การใช้อำนาจของรัฐเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและสามารถตรวจสอบได้

นอกจากนี้ การสอบสวนคดีพิเศษยังต้องคำนึงถึงหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และหลักความเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดี เนื่องจากคดีพิเศษจำนวนมากมีผลกระทบต่อบุคคลหรือองค์กรในวงกว้าง การรวบรวมและประเมินพยานหลักฐานจึงต้องดำเนินไปอย่างรอบคอบ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ทั้งนี้เพื่อให้พยานหลักฐานที่ได้มามีความน่าเชื่อถือและสามารถใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาลได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ดังนั้น ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่กำหนดขอบเขตการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐในการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ โดยมุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน กับ การคุ้มครองสิทธิและ

เสรีภาพของบุคคล ภายใต้หลักนิติธรรม ทั้งนี้ บทบาทของกรมสอบสวนคดีพิเศษจึงมีได้
มุ่งเพียงการควบคุมหรือปราบปรามอาชญากรรมพิเศษเท่านั้น หากแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกของ
รัฐในการอำนวยความสะดวกอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความ
เชื่อมั่นของสังคมต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษภายใต้กฎหมายว่าด้วย
การสอบสวนคดีพิเศษของไทย ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์โครงสร้างทางกฎหมาย กลไกการ
บริหารจัดการคดี และรูปแบบการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนสามารถสังเคราะห์
เป็นกรอบแนวคิดเชิงวิเคราะห์ที่เรียกว่า “โมเดลการจัดการอาชญากรรมพิเศษของรัฐ
(Special Crime Investigation Model)” ซึ่งอธิบายลักษณะของระบบการสอบสวนคดี
พิเศษของประเทศไทยในฐานะกลไกเฉพาะในการรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและ
มีผลกระทบเชิงโครงสร้าง โดยโมเดลดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ
ได้แก่

1) โครงสร้างกฎหมาย (Legal Framework)

โครงสร้างกฎหมายเป็นฐานสำคัญของระบบคดีพิเศษโดยพระราชบัญญัติการสอบสวน
คดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยเฉพาะมาตรา 21 ทำหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการจำแนก
คดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษออกจากคดีอาญาทั่วไปการกำหนดกรอบกฎหมายดังกล่าวทำให้รัฐ
สามารถจัดตั้งกลไกเฉพาะในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน เช่น อาชญากรรม
ทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมข้ามชาติ และอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ซึ่งมีส่งผลกระทบต่อ
เศรษฐกิจ ความมั่นคง และประโยชน์สาธารณะในวงกว้าง

2) กลไกการคัดกรองคดี (Case Screening Mechanism)

ระบบคดีพิเศษของไทยใช้กลไกการคัดกรองคดีผ่านประกาศของคณะกรรมการคดี
พิเศษ ซึ่งกำหนดเกณฑ์ในการรับคดีเข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีพิเศษ โดยใช้ทั้งเกณฑ์
เชิงปริมาณ เช่น มูลค่าความเสียหาย จำนวนผู้เสียหาย หรือปริมาณของกลาง และเกณฑ์

เชิงคุณภาพ เช่น ความซับซ้อนของคดี การเชื่อมโยงกับเครือข่ายอาชญากรรม หรือผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ กลไกดังกล่าวทำให้ระบบคดีพิเศษสามารถคัดเลือกคดีที่มีความสำคัญเชิงโครงสร้างเข้าสู่กระบวนการสอบสวนโดยหน่วยงานเฉพาะด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) กลไกการปฏิบัติการแบบบูรณาการ (Integrated Investigation Process)

การดำเนินงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษมีลักษณะเป็นการสอบสวนเชิงบูรณาการ โดยอาศัยความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาวิชา เช่น กฎหมาย การเงิน การบัญชี เทคโนโลยีสารสนเทศ และนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงพยานหลักฐานที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรอาชญากรรม ธุรกรรมทางการเงินจำนวนมาก หรือข้อมูลดิจิทัลขนาดใหญ่ แนวทางดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการสอบสวนสมัยใหม่ที่มุ่งทำลายโครงสร้างของอาชญากรรมมากกว่าการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเพียงรายบุคคล

4) หลักการกำกับกระบวนการยุติธรรม (Justice Governance Principles)

แม้ว่าการสอบสวนคดีพิเศษจะมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน แต่การใช้อำนาจของรัฐยังต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความชอบธรรม โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ หลักการดังกล่าวจึงทำหน้าที่เป็นกลไกถ่วงดุลระหว่างประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

โดยสรุป โมเดลการจัดการอาชญากรรมพิเศษของรัฐที่ผู้เขียนนำเสนอช่วยอธิบายให้เห็นว่า ระบบการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยมิได้เป็นเพียงการกำหนดประเภทคดีตามกฎหมายเท่านั้น หากแต่เป็น โครงสร้างการบริหารจัดการอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในระดับสถาบัน ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างกรอบกฎหมาย กลไกการคัดกรองคดี รูปแบบการสอบสวนเชิงบูรณาการ และหลักการกำกับกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ โมเดลดังกล่าวสามารถใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และพัฒนาระบบการสอบสวนคดีพิเศษของไทยให้สอดคล้องกับลักษณะของอาชญากรรมร่วมสมัยและมาตรฐานสากลในอนาคต

บทสรุป

จากการศึกษาบทบาทและภารกิจของกรมสอบสวนคดีพิเศษภายใต้กฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษของไทย บทความนี้พบว่า ระบบคดีพิเศษของประเทศไทยถูกออกแบบขึ้นเพื่อรับมือกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีผลกระทบในระดับโครงสร้าง เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมข้ามชาติ และอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ซึ่งไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั่วไป การกำหนดกรอบอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยเฉพาะมาตรา 21 จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อคัดแยกคดีที่มีความสำคัญเชิงระบบเข้าสู่กระบวนการสอบสวนเฉพาะทาง

จากการวิเคราะห์โครงสร้างของกฎหมายและประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษพบว่า การกำหนดเกณฑ์ในการรับคดีเข้าสู่ระบบคดีพิเศษมีลักษณะเป็นกลไกการคัดกรองคดีที่ผสมผสานทั้งเกณฑ์เชิงปริมาณ เช่น มูลค่าความเสียหาย จำนวนผู้เสียหาย หรือปริมาณของกลาง และเกณฑ์เชิงคุณภาพ เช่น ความซับซ้อนของคดี ความเชื่อมโยงกับเครือข่ายอาชญากรรม หรือผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ กลไกดังกล่าวช่วยเพิ่มความแน่นอนทางกฎหมาย ลดการใช้อำนาจดุลพินิจที่ไม่เป็นระบบ และทำให้การรับคดีเข้าสู่ระบบคดีพิเศษมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การดำเนินงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษยังสะท้อนรูปแบบการสอบสวนคดีอาญาสมัยใหม่ที่เน้นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขาวิชา ทั้งด้านกฎหมาย การเงิน เทคโนโลยี และนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงพยานหลักฐานในคดีที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรอาชญากรรมหรืออุกฉกรรจ์ทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ แนวทางดังกล่าวทำให้การสอบสวนคดีพิเศษมุ่งทำลายโครงสร้างของอาชญากรรมมากกว่าการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดเพียงรายบุคคล ในอีกด้านหนึ่ง การใช้อำนาจสอบสวนคดีพิเศษยังต้องดำเนินไปภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความชอบธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมในสังคมประชาธิปไตย

ดังนั้น บทบาทของกรมสอบสวนคดีพิเศษจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการควบคุมหรือปราบปรามอาชญากรรมพิเศษเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกเชิงสถาบันของรัฐในการสร้างดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างเป็นธรรม

สรุปได้ว่า ระบบการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทยเป็นกลไกสำคัญในการจัดการกับอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนในสังคมร่วมสมัย โดยอาศัยโครงสร้างกฎหมายกลไกการคัดกรองคดี และกระบวนการสอบสวนแบบบูรณาการ ภายใต้หลักการกำกับกระบวนการยุติธรรมที่คำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายต่ออาชญากรรมพิเศษของประเทศไทยให้มีมาตรฐานและความน่าเชื่อถือในระดับสากล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์บทบาทและกลไกการดำเนินงานของระบบคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษของไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงระบบดังต่อไปนี้

1) การปรับปรุงกรอบกฎหมายและเกณฑ์การกำหนดคดีพิเศษให้สอดคล้องกับอาชญากรรมร่วมสมัย

จากการวิเคราะห์พบว่า พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และเกณฑ์การกำหนดคดีพิเศษตามประกาศคณะกรรมการคดีพิเศษ แม้จะสามารถคัดกรองคดีที่มีมูลค่าความเสียหายสูงหรือมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในการรองรับอาชญากรรมรูปแบบใหม่ เช่น อาชญากรรมทางเทคโนโลยี อาชญากรรมทางการเงินดิจิทัลและอาชญากรรมเครือข่ายข้ามชาติ ซึ่งมักมีลักษณะซับซ้อนและมีความเสียหายที่ประเมินได้ยากในเชิงมูลค่า ดังนั้น รัฐควรพิจารณาทบทวนและปรับปรุงกรอบกฎหมายและเกณฑ์การกำหนดคดีพิเศษให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเพิ่มเกณฑ์เชิงโครงสร้าง เช่น ความเชื่อมโยงของเครือข่ายอาชญากรรม ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจดิจิทัล หรือผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศ การปรับปรุงดังกล่าวจะช่วยให้ระบบคดีพิเศษ

สามารถคัดกรองคดีที่มีความสำคัญเชิงระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐสามารถตอบสนองต่อรูปแบบอาชญากรรมร่วมสมัยได้ดียิ่งขึ้น

2) การเสริมสร้างกลไกกำกับและความโปร่งใสในการใช้อำนาจสอบสวนคดีพิเศษ

จากการศึกษาพบว่า การใช้อำนาจสอบสวนคดีพิเศษมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจของรัฐที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในระดับสูง จึงจำเป็นต้องมีระบบกำกับดูแลและการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การใช้อำนาจดังกล่าวเป็นไปตามหลักนิติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ อย่างไรก็ตาม กลไกการกำกับดูแลในปัจจุบันยังมีลักษณะเป็นการกำกับภายในหน่วยงานเป็นหลัก ดังนั้น รัฐควรพัฒนาระบบกำกับดูแลที่มีความโปร่งใสมากขึ้น เช่น การกำหนดแนวทางการใช้อำนาจสอบสวนที่ชัดเจน การเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก หรือการเผยแพร่ข้อมูลเชิงสถิติของคดีพิเศษในลักษณะที่ไม่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรม การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการใช้อำนาจของรัฐ และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อระบบการสอบสวนคดีพิเศษ

3) การพัฒนาศักยภาพการสอบสวนคดีพิเศษด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่

จากการวิเคราะห์ลักษณะของคดีพิเศษพบว่า คดีจำนวนมากเกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางการเงินขนาดใหญ่ การเคลื่อนย้ายทรัพย์สินผ่านระบบดิจิทัล และเครือข่ายอาชญากรรมที่มีโครงสร้างซับซ้อน การสอบสวนคดีลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือทางเทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง ดังนั้น รัฐควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของกรมสอบสวนคดีพิเศษในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการสืบสวนสอบสวน เช่น ระบบวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) การวิเคราะห์ธุรกรรมทางการเงินดิจิทัล และการวิเคราะห์เครือข่ายอาชญากรรมด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ทั้งนี้ การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายและจริยธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้การใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการสอบสวนโดยไม่กระทบต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

เอกสารอ้างอิง

- Central Intellectual Property and International Trade Court. (2025). Survival in dangerous situations. <https://ipitc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/4/cid/14134/iid/491763/>
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017). (April 6, 2017). Royal Thai Government Gazette, Volume 134, Part 40 Kor, pp. 1–94.
- Department of Special Investigation. (2013). Mission and duties of the Department of Special Investigation. <https://www.dsi.go.th/th/Detail/Mission-and-Duty>
- Department of Special Investigation. (2025). Report on the public confidence survey toward the Department of Special Investigation for fiscal year B.E. 2568 (2025). <https://www.dsi.go.th/th/Detail/134030885274333104>
- Notification of the Special Case Investigation Commission No. 8 B.E. 2565 (2022) Re: Prescribing details of characteristics of offenses to be regarded as special cases under Section 21 paragraph one (1) of the Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004). (June 9, 2022). Royal Thai Government Gazette, Volume 139, Special Part 130 Ngor, pp. 22–23.
- Notification of the Special Case Investigation Commission No. 9 B.E. 2566 (2023) Re: Prescribing details of characteristics of offenses to be regarded as special cases under Section 21 paragraph one (1) of the Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004). (March 16, 2023). Royal Thai Government Gazette, Volume 140, Special Part 61 Ngor, p. 4.

- Office of Justice Affairs. (2018). Framework and guidelines for effective crime prevention. <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2018/02/Contents.pdf>
- Prompeng, K., Papatha, C., Waiwut, W., Seesan, S., Worawatmetheekul, N., Songcharoen, W., Silpanaruji, S., Kanthawanit, N., Limprasert, C., & Jenjaka, S. (2014). Problems and obstacles in the legal performance of inquiry officers in the Royal Thai Police (Academic report). Advanced Justice Administration Program, Class 5, Institute for Justice Personnel Development. <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2023/04/Singha-YTS5.pdf>
- Seemueangthong, W. (2019). Roles and powers of special case officers under the law on special case investigation (Master's independent study). Sukhothai Thammathirat Open University. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/3026>
- Special Case Investigation Act B.E. 2547 (2004). (January 19, 2004). Royal Thai Government Gazette, Volume 121, Part 8 Kor, pp. 1–18.
- Srimuangwattana, J., Phanwichit, S., Muangtha, W., Thappawimon, P., Yurueng, S., Wongthip, W., & Cherdchu, P. (2023). Research report on the development of laws concerning special case investigations of the Department of Special Investigation, Ministry of Justice.